

Vitryssland

Innehåll

1. Sammanfattning	3
2. Strategiska utvecklingstrender inom landet	4
2.1. Utrikespolitik	4
2.2. Inrikespolitik	4
2.3. MR	5
2.4. Ekonomiska reformer	5
2.5. Sociala reformer	5
3. Allmänt om Sveriges samarbetsprogram	6
4. Sektorer och projekt	7
4.1. Gemensam säkerhet	7
4.2. Demokratins fördjupning	7
4.3. Ekonomisk omvandling	9
4.4. Social trygghet	10
5. Sammanfattande slutsatser	13
Annex	14

Utgiven av Sida 2004

Avdelningen för Europa

Författare: Rolf Buchel

Tryckt av Edita Sverige AB, 2005

Artikelnummer: SIDA4339sv

Denna publikation kan laddas hem/beställas från www.sida.se/publikationer

1. Sammanfattning

Det Sida-finansierade stödet till Vitryssland omfattar ett femtontal projekt inklusive förstudier, vilket aktivitetsmässigt beräknas uppgå till cirka 20–25 milj kr årligen. Huvudvikten i samarbetet har lagts på områdena demokratis fördjupning, ekonomisk omvandling och social trygghet. De flesta vitryska samarbetsparter är NGOer, men ett visst myndighetssamarbete förekommer också.

2. Strategiska utvecklingstrender inom landet

2.1. Utrikespolitik

Relationen västerut med i första hand EU och USA fortsätter att vara ansträngd. Som en följd av landets politik, som inte tar hänsyn till grannländers och den internationella gemenskapens behov och intressen, har regering och myndigheter isolerats, vilket haft mycket negativa följder för Vitryssland som helhet. Efter att OSSE-kontoret tvingades stänga under 2003, öppnade kontoret på nytt med ett något snävare mandat 2004. Många internationella organisationer, bland andra Soros-fonden och IREX Promedia, har inte fått förnyad ackreditering att verka i landet.

Relationen med unionspartnern Ryssland har gradvis försämrats och kan nu betecknas som ansträngd. Orsakerna bottnar till stor del i olika uppfattningar om hur unionsfördraget ska utvecklas vidare och är av både politisk och ekonomisk natur. Exempel på svårigheter har varit Rysslands bristande stöd för en tredje presidentperiod och att oenighet om tidpunkt för införandet av gemensam valuta. Ryssland har höjt gaspriset till ungefär samma nivå som för Ukraina, vilken i sig utgör endast cirka halva världsmarknadspriset. På andra områden fortsätter emellertid Vitryssland att ha en god relation till Ryssland. Detta gäller till exempel det växande samarbetet inom Enat ekonomiskt område (EEP), Organisationen för överenskommelse om kollektiv säkerhet (ODKB), med flera.

2.2. Inrikespolitik

Innevarande år präglas av de förestående valen till Nationalförsamlingen 17 oktober 2004. Den vitryska oppositionen, bestående av främst Vitrysslands socialdemokratiska parti (Narodnaja Gromada), Förenade civila partiet (OGP), Vitrysslands folkfront (BNF) och Vitrysslands kommunistiska parti (KPB), är splittrade och svaga, även om de inför valen gått samman i valkoalitioner, av vilken den största är ”5+”. Enande faktor är viljan att avsätta Lukasjenko. I samband med valen kommer en folkomröstning att genomföras, där väljarna har att ta ställning till en tredje presidentperiod. Oppositionen bedöms inte komma att få något inflytande i det nyvalda parlamentet och som ett resultat av folkomröstningen kommer Lukasjenko säkerligen att ställa upp i presidentvalet 2006.

2.3. MR

Mänskliga rättigheter fortsätter att inskränkas. Detta märks bland oberoende media, där många tidningar tvingats upphöra och utländska TV-stationer berövats sin ackreditering. I samband med undersökning om skattebrott av Vitryska Helsingforskommittén, befarades det att organisationen skulle kunna komma att tvingas stänga, vilket dock hittills inte skett.

2.4. Ekonomiska reformer

Utlovade ekonomiska reformer har inte genomförts. Planerad utauktionering av sex stora petrokemiska företag och en lång lista av andra stora och medelstora statliga företag har inte skett, delvis på grund av ointresse från utlandet, då priset satts högt och då principen att statens innehav av 50% + 1 aktie gäller. Det inledda uppköpet av bryggeriföretaget "Krynitsa" av "Baltika" fick avbrytas. Inom vissa områden kan dock en begränsad reformvilja noteras. Det gäller bland annat privata jordbrukare, vilka tillåtits överta konkursmässiga kolchozer med medlemmar, byggnader, utrustning och skulder. Det finns 26 privata jordbrukare som övertagit en kolchoz (av sammanlagt c:a 2 600 kolochozer/sovchozer).

2.5. Sociala reformer

Begränsade sociala reformer fortsätter att genomföras. Genomförande i större skala och på djupare plan förhindras av brist på resurser snarare än politisk vilja. Många nationella program som tangerar det sociala området har antagits, vilket markerar den politiska intresset och viljan. Bland dessa märks "*Nationell aktionsplan för att uppnå jämlikhet på genderområdet 2001–2005*" och "*Vitryska programmet för omfattande åtgärder för förhindrande av människohandel av kvinnor och spridning av prostitution 2002–2007*".

3. Allmänt om Sveriges samarbetsprogram

Samarbetet ska ses i ett långsiktigt perspektiv för stöd till en modernisering och demokratisering av det vitryska samhället. Det är inriktat på att bereda väg för framtida reforminriktade insatser som omfattar hela sektorer och är av bredare karaktär än de som sker idag, liknande de som genomförts och genomförs i bland annat Ryssland och Ukraina.

Huvudvikten i samarbetet har lagts på områdena demokratins fördjupning, ekonomisk omvandling och social trygghet. I ett land med en repressiv statsapparat har det känts angeläget att i första hand stödja valet av NGOer som samarbetspart. Inom sektorer med reformbenägna aktörer, som under ibland besvärliga förhållanden försöker arbeta för en modernisering och utveckling av landet, kan det vara aktuellt med ett myndighetssamarbete. Representanter från både enskilda organisationer och den offentliga administrationen involveras i olika projektaktiviteter, genom vilka statliga tjänstemän kommer i kontakt med svensk och europeisk värdegemenskap, men också med transitionserfarenheter från grannländerna.

Samarbetet styrs av landstrategi för Vitryssland 2002–2004. I avsaknad av större förändringar och reformer i det vitryska samhället har landstrategin förlängts av regeringen med ett år att gälla under 2005.

Finansiellt planeras ett stöd på cirka MSEK 25. På grund av förskjutning av utbetalningar över årsgränsen av olika skäl kan utbetalningsbilden komma att över- eller understiga det planerade.

I Vitryssland finns en uttalad strävan att arbeta regionalt utanför huvudstaden Minsk. Då regionerna är starkt underrepresenterade bland utländska givares insatser i Vitryssland är syftet dels att eftersträva en jämnare utveckling av landet, dels att luckra upp regionernas isolering.

Det finns en ansats att bredda programmet till att på sikt omfatta nya sektorer. Omvandlingsprocessen till ett modernt samhälle förutsätter en bred ansats i de sektorer som omfattas av områdena demokratins fördjupning, ekonomisk omvandling och social trygghet. Ett första steg i denna ansats är en förstudie om jordbruk. Uppmärksamheten är riktad även på en annan typ av projekt, gränsöverskridande projekt omfattande i första hand Lettland, Litauen och Polen, vilka i samband med EUs utvidgning i maj 2004 kommit att bilda ny EU-gräns. För att motverka ytterligare isolering av Vitryssland bedöms gränsöverskridande trepartssamarbeten som relevanta och eftersträvansvärda.

4. Sektorer och projekt

4.1. Gemensam säkerhet

Söderköpingsprocessen

Ett samfinansierat projekt med EU är planerat, att implementeras av Migrationsverket, UNHCR och IOM; detta har dock ännu inte startat.

4.2. Demokratins fördjupning

4.2.1. Samarbete med enskilda organisationer

Forum Syds samarbete med enskilda organisationer

Fas 3 av Forum Syds samarbetsprogram för stöd mellan svenska och vitryska NGOs omfattar finansieringsmässigt (från Sidas sida) perioden 2002–2003, implementeringsmässigt perioden 2003–2004. Stödet har gällt ett 30-tal projekt inom ett flertal områden med frågor som gäller samhälle och sociala frågor i allmänhet, kvinnor, ungdomar, utbildning, natur, miljö, droger, MR. En eventuell fortsättning av Forum Syds program kommer att handläggas på SEKA. Återinförandet av den 20%-iga egeninsatsen för svenska enskilda organisationer från 2004 väntas få ett visst genomslag först under kommande fas, till följd av den i regel ettåriga fördröjningen mellan utbetalning av stöd till Forum Syd och projektimplementering.

Myndigheterna har gradvis försvårat situationen för vitryska NGOs med ökande byråkratiska krav på organisationerna. Vissa NGOs har tvingats upplösa sin organisation till följd av administrativa åtgärder, såsom anklagelser om skattebrott, förtal och olika administrativa överträdelser.

4.2.2. Media/MR

Fortbildning av journalister

Samarbetsprojektet mellan Fojo, det vitryska oberoende journalistförbundet (BAZj) och Minsk statsuniversitets journalistfakultet har fortsatt. Under första halvåret har dels kursen "TV-journalistik" för 12 deltagare och "Maginsjournalistik" för 16 deltagare genomförts, dels "In-house training" för tidningarna "Narodnaja volja" i Minsk, "Gazeta Slonimskaja" i Slonim och "Belorusskij rynok" i Minsk genomförts. Problem uppstod då den planerade "Region-vesti" i Svetlogorsk upphörde med sin verksamhet och hastigt fick ersättas av "Belorusskij rynok". Kurserna har haft såväl teoretiska som praktiska inslag, och har

enligt den enkät, som genomförs vid kursernas slut, varit uppskattade. Deltagarna har till hälften bestått av journalister från oberoende media, till hälften från statliga media och journalistfakulteten. "In-house training" har handlat om praktiskt stöd vad gäller bland annat design och utformning, som inte motsvarat moderna metoder.

Projektet har inte mött några svårigheter att få deltagare, varken från statliga eller oberoende media. Intressant är att journalistfakulteten låter sina fjärdeårsstudenter genomgå praktik även vid oberoende media, bland annat den stängningshotade "Belorusskaja delovaja gazeta" (BDG).

MR-stöd

Diskussioner förs med Svenska Helsingforskommittén om stöd till organisationer som arbetar med demokrati och MR.

Politikerutbildning

SALA IDAs samarbete med NGO:n "Lev Sapega-fonden" har fortsatt. Samarbetet ska ses som ett stöd till oberoende politiska krafter inför valen till Nationalförsamlingen den 17 oktober 2004. Under perioden har mer än 100 lokala unga regionala politiker och andra deltagit i seminarier, som bland annat handlat om lokalt självstyre i Vitryssland, transitionsländer och Västeuropa, folkvaldas rättigheter och skyldigheter, nätverkande. Erfarenheter visar vikten och värdet av sådana seminarier som ett medel att öka förståelsen för hur demokratiseringen i samhället kan öka på olika nivåer i samhället, inklusive stads- och rajonnivå.

Frågan om lokalt självstyre fortsätter att vara aktuell bland vitryska myndigheter, även om tiden fortfarande inte är mogen för att en municipal association (kommunförbund) ska kunna bildas.

Policymakers studiebesök i Sverige

På initiativ av den vitryska regeringen genomförs sammanlagt tio studiebesök i Sverige av högre tjänstemän inom vitryska ministerier och myndigheter inom ett projekt som genomförs av SIPU International och Utrikesministeriet i Minsk. Under första halvåret genomfördes två studiebesök under en vecka inom områdena allmänhälsa och kontroll av smittsamma sjukdomar, samt effektiva investeringspolicies. I det första studiebesöket deltog 8 högre tjänstemän från Hälsoministeriet. Det andra besöket leddes av vice ekonomiministern med deltagande av 14 andra högre tjänstemän från Ekonomiministeriet, Finansministeriet, regionala Administrationer och fria ekonomiska zoner.

Gender

Under första halvåret har Språngbrädan genomfört en förstudie om förutsättningarna för ett genderprojekt i Vitryssland. Språngbrädan har bedömt förutsättningarna som goda och har inlett ett samarbete med det privata universitetet "ENVILA" i Minsk. Ett treårigt projekt kommer att påbörjas under oktober 2004.

4.3. Ekonomisk omvandling

4.3.1. Småföretagarutveckling

Stöd till företagarföreningar

Projektsamarbetet har fortsatt mellan, å ena sidan IFC i Minsk, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren samt Företagarna och, å andra sidan, sju företagarföreningar i Minsk (två st.), Brest, Grodno, Vitebsk, Mogilev och Gomel. Under perioden har samarbetet med Mogilev och Gomel inletts, vilket skett i fas 1B. Samarbetet med Mogilev kunde inledas ett halvår tidigare än med Gomel, tack vare ett aktivt stöd från oblastadministrationens sida. Efter att även Gomels oblastadministration vidtagit olika stödåtgärder kunde aktiviteter påbörjas också här.

En undersökning bland medlemsföretag och potentiella medlemsföretag har gett en bild av det vitryska småföretagandets villkor sett ur småföretagens synvinkel. Undersökningen visar dels på behovet av starka företagarföreningar, dels på potentiella medlemsföretags villighet att bli medlemmar, men också på att medlemsavgiften måste hållas på en låg nivå för att medlemmarna ska betala.

Under perioden har Sydsvenska IoH och Företagarna genomfört ett antal seminarier bland företagarföreningarna. Flertalet föreningar börjar inse sin roll som språkrör för sina medlemssmåföretag, samtidigt som de förblir i behov av ett aktivt stöd för att utvecklas som organisation. Listan på de 15 företag (minst ett från varje förening) som får delta i Elmia-mässan har sammanställts tillsammans med den svenska sidan.

IFC har under perioden fortsatt sitt arbete med tjänstemän och ministerier om att öka förståelsen för vikten att stärka den privata sektorn och småföretagande. Ett viktigt instrument i detta sammanhang är utgivningen av den analytiska bulletinen "Small and medium business in Belarus", vilken utkommer c:a 3 gånger per år.

IFC bibehåller en bra dialog med många tjänstemän på mellan- och högre nivåer, och möter som regel förståelse för sina framförda synpunkter. Trots detta finns inga konkreta tecken på en minskning av byråkratiska barriärer, vilka hindrar småföretag att bildas och utvecklas. Ett gott tecken är dock att dialogen fortsätter.

4.3.2. Lantmäteri

Utveckling av en fastighetsmarknad

Swedesurvey har fortsatt sitt projekt med Nationella kadasterstyrelsen. Syftet är dels värdering av fastigheter som skulle kunna ligga till grund för auktioner och taxering, dels stöd till anpassning av lagstiftning till nya marknadsvillkor. Under perioden har ett antal seminarier genomförts, bland annat avseende lagstiftning och värdering av lokaler och lägenheter.

Hittills har endast ett fåtal auktioner av jordlotter (som regel 0,06–0,10 ha) genomförts i Vitryssland, vilka varit av experimentkaraktär. Med en marknadsvärdering av tjänsteföretag (till exempel kemtvätt) kommer dessa att kunna säljas till ett högre pris (inte enligt schablon), vilket torde öka den lokala administrationens intresse för att tillämpa projektresultaten. Hittills har samtliga 27 städer och flertalet av övriga

c:a 30 000 orter (byar, samhällen av stadstyp), vilka tillsammans utgör all mark i Vitryssland (utom skogs- och jordbruksmark), värderats av Kadasterstyrelsen.

Myndigheten deltar aktivt och med stort intresse i projektet. Utvalda ledamöter i Nationalförsamlingen deltar också regelbundet i olika aktiviteter. Utauktionering av statliga jordplättar i större skala är en politisk fråga, vilken är svår att uttala sig om i dagsläget.

Mastersutbildning i Land Management

Denna är del i ett av KTHs regionala projekt som omfattar Ryssland, Ukraina, Vitryssland, Moldavien, Armenien, Georgien, Kazakstan, Uzbekistan, Kirgisien och Tadzjikistan. I Vitryssland sker samarbetet med Statsuniversitet i Novopolotsk. Under perioden har 2–4 vitryska studenter deltagit i en mastersutbildning omfattande bland annat landplanering, ekonomi, lagstiftning och värdering, vilken har skett i Vitryssland och i Sverige.

4.3.3. Förstudier

Jordbruk

Sidas jordbrukskonsult Ingemar Nilsson har genomfört en förstudie om förutsättningarna för jordbruksprojekt i Vitryssland. Konsulten bedömer förutsättningarna som goda och har identifierat bland annat jordbrukarföreningen i Gomels oblast, sex privata jordbrukare som övertagit konkursmässiga kolchozer, samt småjordbrukare som potentiella samarbetsparter och målgrupper. Under hösten planeras en fortsättning av förstudien, då konsulten tillsammans med dessa aktörer kommer att utarbeta ett projektförslag, som ska ligga till grund för en konkurrensupphandling.

4.4. Social trygghet

4.4.1. Social sektor

Öppen barn- och ungdomsvård

Under första halvåret inleddes fas 2 av samarbetet mellan Socialhögskolan och Utbildningsministeriet. Dock har projektaktiviteterna knappast hunnit komma igång under första halvåret, dels för att Socialhögskolan omorganiserat sin projektverksamhet, dels för att Socialhögskolans projektledare slutade i våras.

Barnhem för småbarn

Projektet mellan Adoptionscentrum i Sverige och Nationellt adoptionscentrum har fortsatt under första halvåret. Insatserna har skett i form av flera seminarier på temat ”Omsorg och fostran av barn i småbarnshemsmiljö” i olika städer och samlat ett stort antal anställda vid småbarnshem. Personalens förståelse av små barns (0–3 år) speciella behov verkar öka och, som ett resultat av seminarierna, har arbetslag bildats i några av småbarnshemmen. En annan aspekt av projektet handlar om att stimulera inhemsk adoption genom ökad information och anpassning av befintlig lagstiftning. Ett seminarium om att justera tillämpningen av den lagstiftning som reglerar adoptionsfrågor samlade representanter från bland annat Högsta domstolen och republi-

kanska Åklagarmyndigheten. Informationsinsatser, bland annat i media, har fortsatt. Tillsammans väntas dessa åtgärder stimulera inhemsk adoption. Hittills har detta dock inte skett; under 2003 minskade dessa med 4%.

Nationellt adoptionscentrums betydelse som myndighet kommer att öka när familjelagstiftningen ändras, efter vilket datum alla adoptioner måste ske genom detta centrum (f.n. endast c:a 80%). Nationellt adoptionscentrum har också utsetts till att övervaka att Haagkonventionen för barns rättigheter, som nyligen trätt ikraft, efterlevs.

Ungdomar mot droger i Pinsk

Under det första halvåret har arbetet med ungdomar inom ramen för det Pinsk-baserade samarbetet mellan RNS och den vitryska NGO:n "Kalegium" fortsatt i syfte att ändra inställningen och skapa alternativ till droger. Detta har skett som ett samarbete mellan dels vitryska skolor, sociala myndigheter och milismyndigheten i Pinsk, dels med Uppsalapolisen och sociala myndigheter som har genomfört ett seminarium på plats. Den nyligen etablerade ungdomsklubben "Rovesnik-rovesniku" fortsätter som en populär mötesplats bland en del av Pinks ungdomar. Tekniken att engagera ungdomar i kampen mot narkotika, har visat sig vara fruktsam, då de använder ett lättillgängligt språk och undviker moraliserande.

De lokala myndigheterna i Pinsk, som till en början intog en försiktig hållning till projektet, talar nu positivt om det och deltar aktivt; bland annat deltog en hög representant för den lokala åklagarmyndigheten i ett seminarium. Efter att ett seminarium genomförts i oblasthuvudstaden Brest har myndigheterna där vänt sig till Kalegium och bett om stöd.

4.4.2. Människohandel

Människohandel

IOM-projektet mot människohandel, fas 2, med Inrikesministeriet och Åklagarmyndigheten har fortsatt under första halvåret. Fokus har varit på ökad integrering mellan myndigheter och att utveckla nätverkande med flera av landets destinationsländer. Olika tekniker och möjligheter i samband med förundersökning och domstolsprocess har presenterats för team av undersökningsledare och åklagare från Vitryssland, Moldavien, Ukraina och Ryssland. Juridiskt stöd har lämnats till offer för människohandel, villiga att vittna i en domstolsprocess. Myndigheternas nyhetsbrev om kampen mot trafficking har fortsatt att utkomma kvartalsvis med stöd av projektet. Arbetet på att skapa en internationell adressbok med uppgifter om myndigheter och organisationer, engagerade i kampen mot trafficking, har fortsatt. Adressboken kommer att bli i lösbladsformat, vilket tillåter enkel uppdatering av uppgifter.

Myndigheterna fortsätter att visa intresse och engagemang inom projektets ram. En uppföljning av skillnaden i antalet öppnade traffickingmål mellan olika oblaster planeras.

4.4.3. Förstudier

Hiv/aids

Under första halvåret har Noaks Ark genomfört en förstudie om förutsättningarna för ett hiv/aidsprojekt i Vitryssland. Noaks Ark bedömer förutsättningarna som goda och har inlett ett samarbete med NGO:n "Pozitivnoe dvizjenie" i Minsk. Under hösten planeras en fortsättning av förstudien, då Pozitivnoe dvizjenie kommer till Sverige för att gemensamt utarbeta ett projektförslag.

5. Sammanfattande slutsatser

Proceduren att registrera projekt i Vitryssland har avsevärt byråkratiserats och försvårats, och under vissa perioder har en del svenska organisationers representanter, bland annat Forum Syd, inte beviljats visum till landet. Trots svårigheterna är intrycken att den vitryska sidan som regel är intresserad och engagerad i projekten. I de flesta projekt har projektmål och tidsplaner hitills hållits. De svenska samarbetsparterna har fått inblick i och kunskap om Vitryssland.

Beredskap finns till förändring av programmet om och när landet ändrar sin politiska kurs.

Annex

Sidas halvårsrapport 2004: Vitryssland

Verksamhetsområde	S	Contribution	DAA TOTAL	Disb 2004	FC 2004
G Gemensam säkerhet	A	76002675 Migration Belarus	868 000	133 825	134 000
G Gemensam säkerhet	Total		868 000	133 825	134 000
D Demokratins fördjupning	A	76002216 Forum Syd 2002-2003	11 700 000	3 200 000	3 200 000
		76002744 Training of journalists	1 960 000	1 188 869	1 423 105
		76002899 Expert mission gender	230 000	230 000	230 000
		76002914 Parliament elections 2004	4 400 000	1 324 331	1 800 000
		76002927 NGO Conference in Vilnius	550 000	309 792	550 000
		76003015 Policymakers to Sweden	3 650 000	433 558	1 400 000
		76003060 Women dec.-makers to SWE	250 000	250 000	250 000
		76003180 NADEZHDA Gender project	7 400 000	0	1 000 000
		78000154 Belarus/parliament/04	710 000	21 557	500 000
	P	76003197 SHC	11 000 000	0	4 500 000
D Demokratins fördjupning	Total		41 850 000	6 958 107	14 853 105
E Ekonomisk omvandling	A	76002321 Business assoc. support	7 540 000	0	40 000
		76002381 Develop real property mar	3 500 000	970 831	1 400 000
	P	76003196 IFC	9 800 000	0	2 600 000
E Ekonomisk omvandling	Total		20 840 000	970 831	4 040 000
S Social trygghet	A	76001978 Teenagers against drugs	1 500 000	177 203	712 051
		76002556 Reform inst orphan childr	2 370 000	1 233 422	1 000 000
		76002844 IOM Trafficking phase 2	2 200 000	2 200 000	2 200 000
		76002879 Open childrens institut 2	11 470 000	7 300 000	7 300 000
S Social trygghet	Total		17 540 000	10 910 625	11 212 051
Grand Total			81 098 000	18 973 388	30 239 156

DAA TOTAL	=	Avtalat belopp
Disb 2004	=	Utbetalat jan-sept 2004
FC 2004	=	Prognos 2004

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besöksadress: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-698 56 15
sida@sida.se, www.sida.se